

Hoewel hij wel foto's van steden gezien heeft, is hij nooit eerder in een stad geweest. Vanuit de trein, in het schemerdonker, was alles even monochroom als op die foto's: zwarte stukken weg, grijze muren, grijze gebouwen schots en scheef op de heuvels. De gebouwen deden zich eerst een voor een aan hem voor, maar klonterden vervolgens samen, de meeste massief maar sommige hol, zodat hij erdoorheen kon kijken naar de lucht die steeds donkerder werd. Tussen de gebouwen waren de kale contouren van bomen te zien – er waren nog bomen –, maar het bos hadden ze achter zich gelaten. Hij had met zijn rug naar de locomotief gezeten, dus hij had eerder het gevoel gehad van een zich terugtrekkend landschap dan van een naderende stad. Hij had het land bos zien worden, en het bos stad, en toen had hij zijn ogen dichtgedaan. Op die manier kon hij het land langer vasthouden. Hij hield de herinnering eraan voor ogen en stelde zich voor dat hij erin verdween, verticaal, zonder zich te verroeren, recht als een paal in een lange, bruine plooi ergens tussen het spoor en de uitgestrekte horizon.

Hij had de hele tijd geweten dat de trein daar niet zou stoppen. In zulke contreien stoppen geen treinen. Ze rijden er alleen doorheen, rooklinten uitspuwend.

Hij heeft deze trein genomen omdat dit is waar hij heen wil, naar deze stad.

Hij doet zijn ogen pas weer open als de laatste passagier is uitgestapt. Het rijtuig is heel anders nu; alles is roerloos, een holle ruimte gevuld met mufte, grijze lucht. Hij kijkt om zich heen naar de vloer, waar onderweg steeds meer rommel is blijven liggen, de fles die een hele tijd bij zijn voeten heen en weer heeft gerold ligt eindelijk stil. De leegte lijkt geëtst met een vuil dat niet onderdoet voor het zwart op zijn vingertoppen. Hij wrijft met de volle lengte van zijn magere handen over de ruwe stof van zijn broek, maar daar worden ze niet schoner van.

Er liggen nog twee dingen in het rek boven zijn hoofd: zijn opgerolde jas en een bundeltje. Met enige moeite richt hij zich op, pakt hij zijn jas uit het rek en trekt hem aan – hij legt een knoop in de riem, want de jas is veel te ruim voor zijn tengere postuur; dan pakt hij ook het bundeltje uit het rek. Hij maakt aanstalten om naar de uitgang te lopen. Bukt zich nog even voor de volgende rij bankjes en raapt een verkreukeld stuk papier op. Het is een etiket van een pak biscuits, een stuk geel bedrukt waspapier. Een zonnebloem, een ring van bloemblaadjes, helgele letters. Hij strijkt het papier glad, vouwt het precies doormidden, en nog een keer doormidden, en stopt het in zijn broekzak. Dan loopt hij naar de uitgang, het steile trapje af naar het perron.

Er zijn zoveel mensen in de wereld. Rails liggen naast elkaar in lange rijen, mensen lopen er dwars overheen en kruipen bij elkaar op smalle perrons, die de rails van elkaar scheiden. Heel veel mensen, die allemaal verschillende kanten op gaan. Zijn medepassagiers lopen in een stroom weg over het perron. Anderen komen van de andere kant, waar een trein op het andere spoor op stoom komt, klaar voor vertrek.

Er is een grote hal. Het dak is zo hoog dat de mensen klein en donker lijken, net dieren.

Soldaten breken door de meute heen. Hij deinst achteruit achter een kiosk. Die soldaten zitten zeker achter iemand aan. Nee, ze proberen de dampende trein nog te halen. Degene die ze zoeken

zal wel in die trein zitten – of misschien, mogelijk, is het de trein zelf die ze moeten hebben. Ze springen erin. De laatste wordt er aan zijn armen in getrokken en dan zijn ze weg. Het zijn niet het soort soldaten dat hij gewend is. Het is alweer wat jaartjes geleden dat hij voor het laatst zulke uniformen heeft gezien. Hij is blij als ze weg zijn, want de beelden die ze bij hem naar boven haalden ziet hij liever niet.

Hij laat het enorme dak achter zich. De stad ruikt net zo roetig en bitter als het station. Er is een hoge, donkere hemel, maar geen sterren, en de mensen lopen alle kanten op. Hij kiest een willekeurige straat en loopt met zijn schouder dicht langs de muren. Soms worden de muren onderbroken door puin en maakt hij zich nog kleiner en zou hij het liefst op een holletje langs die leegte lopen. Hij komt bij een kruising, een straat die heuvelopwaarts gaat. Hoewel hij begint te hijgen van inspanning, zegt iets in hem dat hij die heuvel op moet. Hij komt bij een monumentale trap, en loopt tree voor tree naar boven. Halverwege blijft hij staan om uit te rusten. Geen mensen hier. Hij laat zijn bundeltje vallen en gaat zitten, hol van vermoeidheid, zich met één hand vasthoudend aan het koude steen van de trapleuning.

In zijn borst welt een hoestaanval op. Hij probeert niet te hoesten, want hij weet dat het pijn doet. Na zijn pogingen hem te onderdrukken, slaat de hoestaanval, als hij toch komt, des te vlijmender toe.

Hij staat op en bukt zich weer langzaam om zijn bundeltje te pakken. Als hij boven aan de trap aankomt, is hij nog steeds in de stad. Hij lijkt er zelfs dieper in te zijn doorgedrongen, want de gebouwen zijn groter en imposanter, de lucht even beroerd, de sterren even onzichtbaar. Voor hem waaieren straten uit. Opnieuw kiest hij de straat die het sterkst blijft stijgen, alsof hij hogerop meer lucht kan krijgen. En hier lijkt hij de juiste keus te hebben gemaakt. Langs deze weg staan grote gebouwen, maar met open ruimtes ertussen, waar auto's kunnen worden geparkeerd en

mensen kunnen lopen, met gras en soms bomen. Het is goed de zachtheid van gras onder zijn voeten te voelen, en lagen vergane bladeren van het jaar daarvoor. Hij vindt een bankje en strekt zich uit met het bundeltje onder zijn hoofd. Morgen zal hij beginnen met zoeken. Zodra het licht is, wil hij haar naam opschrijven en dan zal hij een van al die mensen hier vragen hem te laten zien waar hij haar misschien vinden kan. Hij trekt zijn jas strak om zich heen. Hij slaapt niet zozeer, het is meer zo dat hij in een toestand raakt waar alles wordt opgeschort, waar lichaam en ademhaling vertragen; de tijd verdwijnt naar de achtergrond, hij ligt daar als een diertje dat afkoelt voor de winterslaap, een kilte die in de nacht zo af en toe wordt onderbroken door hoestaanvallen die hem vanbinnen verschroeien maar vanbuiten doen rillen.

Zijn bewustzijn keert terug met het ochtendglorien, met een vage gele streep in de lucht, waar zijn oog meteen op valt en die een hoopvolle verwachting in hem wekt.

Met een weloverwogen inspanning, alsof het los van hem staat, duwt hij zijn lijf overeind op het bankje. Net op dat moment komt er een meisje langs. Ze draagt een donkere jas, een wit verpleegsterskapje. Haar blik gaat vluchtig zijn kant op. Hij vangt niet meer dan een glimp van haar op, maar houdt het beeld bij zich: een gloed om haar heen, de langgerekte ogen van een engel.

Is ze echt? Als ze echt is, zag ze hem dan niet? Hij heeft het gevoel dat ze hem niet eens zag. Als ze hem gezien had, zou dat op een of andere manier aan haar ogen te zien zijn geweest. Dan zou ze misschien op hem af zijn gekomen met bezorgdheid in haar blik, en bewegende lippen. Of ze zou, als ze hem gezien had, zijn weggerend. Misschien kan niemand in deze stad hem zien. Misschien is hij niet meer te zien. Misschien is dat die gevoelloosheid wel, die zich over zijn hele lichaam tot in zijn hersenen verspreidt.

Een glimpje vastberadenheid hijst hem overeind. Zijn jas is doorweekt van de dauw. Een enorme last van dauw. De jas was al-

tijd al te groot en nu is hij ook nog te zwaar. Hij maakt de riem los en schudt hem van zijn schouders af. De jas is zo stijf van al het vocht dat hij op de grond blijft staan als een halfgesmolten figuurtje van was. Hij voelt zich licht zonder dat gewicht. Hij spant zich niet in om zijn bundel op te pakken, maar laat hem op het bankje liggen. Met de blik op de grond gericht, de armen over elkaar, schuifelt hij de kant op waar de engel net ook verdwenen is.

Als de zusters voor de ochtenddienst aankomen, wordt hij op de trap voor de hoofdingang van het ziekenhuis gevonden. Hij voelt zo vochtig aan dat wel duidelijk is dat hij de nacht op straat heeft doorgebracht, maar hoeveel nachten hij al geen dak boven zijn hoofd heeft gehad zou niemand met zekerheid kunnen zeggen. Aan zijn toestand te zien heeft hij in elk geval al een hele tijd geen regelmatig leven geleid of zelfs maar met enige regelmaat gegeten. Hij is zo teer als een uit de lucht gevallen vogel. Heeft iemand hem gebracht of heeft hij zelf zijn weg gevonden? Tegenwoordig is het maar beter zulke vragen niet te stellen. Hoe de arme man hier ook gekomen is, hij was net op tijd.

De eerste paar dagen proberen ze niet eens aan hem te vragen wie hij is. Het grootste deel van de tijd is hij ofwel bewusteloos, ofwel heeft hij zo'n koorts dat ze niet hoeven te denken dat ze een zinnig woord uit hem krijgen. In zijn delirium kermt en schreeuwt hij met vreemde, dierlijke uithalen, en bedekt hij zijn strakke ogen met handen die te groot lijken voor zijn uitgemergelde lichaam, of schraapt hij met zijn knokige vingers over de lakens. Maar dan zakt de koorts. Zijn verschrikkingen lijken af te nemen en plaats te maken voor wezenloosheid. De zusters komen naar zijn bed en zien zijn ogen open en kalm langs hen heen staren, hoewel er niet meer te zien is dan de scheuren in de verf op het plafond en de stofjes in het zonlicht. Goedemorgen, zeggen ze, en hoe gaat het nu, maar zijn ogen blijven langs hen heen kijken, alsof het plafond of die stofjes interessanter zijn. U ziet er

beter uit vanmorgen. U was er slecht aan toe toen u hier binnenkwam. Het was kantje boord. We hebben ons echt zorgen om u gemaakt. Maar hij lijkt zich er niet om te bekommeren, kijkt niet eens naar hen. Waar is uw familie? Is er iemand met wie we contact kunnen opnemen?

Zijn kleren waren verbrand vanwege de luizen die erin zaten. Het enige wat hij nog heeft zijn de schoenen die hij aanhad, met gaten erin en kapotte veters, het leer versleten in zijn verleden of mogelijk het verleden van een andere man die ze voor hem gedragen heeft. Ze zien eruit alsof het ooit goede soldatenkistjes waren, maar deze man ziet er niet uit als een soldaat. Hij had niets anders bij zich wat hun iets over hem zou kunnen vertellen, alleen een paar opgevouwen stukjes papier in een broekzak.

Het was de afdelingszuster Adriana die zijn opname registreerde. Toen ze de papiertjes vond, waren ze zo netjes opgevouwen en weggestopt dat ze eerst dacht dat ze waarschijnlijk wel enige waarde zouden hebben, alsof het papiergeld was, of brieven. Maar toen ze de papiertjes openvouwde zag ze dat het niks bijzonders was – niet meer dan oude kaartjes en etiketten en wat snippers – en gooide ze alles weg. In de andere broekzak vond ze een eikel en een lap vol pus die hij als zakdoek had gebruikt. Ook die was keurig opgevouwen, al plakte hij aan elkaar van het opgedroogde slijm. De zakdoek was het eerste wat in de verbrandingsoven ging. De eikel legde ze op haar bureau.

Adriana had de gegevens op zijn opnameformulier zo volledig mogelijk ingevuld. Naam: onbekend. Adres: onbekend. Opmerkingen: heeft geen identiteitspapieren bij zich. Geen bezittingen, niet eens een jas. Geboortedatum? Moeilijk te zeggen bij iemand in zijn toestand, maar nog een jonge man. Aan de dingen in zijn zakken te zien zou ze denken dat het nog maar een jochie was. Ze rolde de eikel heen en weer onder haar vingers. Dacht terug aan de broekzakken van haar zoon toen die acht of tien was: dat ze, als ze de was deed, die zakken altijd binnenstebuiten keerde, het intieme van die

handeling, alsof ze haar arm in een konijnenhol stak; en als er iets in zat dat van belang was, dat ze dat dan opzijlegde, apart van de was, en probeerde niet te vergeten het weer terug te geven.

Op haar ronde blijft Adriana bij zijn bed staan. Hij slaapt; hij piept zachtjes, maar zijn ademhaling gaat beter dan in dagen het geval was. Of misschien slaapt hij niet, of is hij gewekt door haar nabijheid. Hij slaat zijn ogen op en kijkt haar aan.

‘Kun je me ook zeggen hoe je heet?’

‘Heb je ook ergens een moeder?’

‘Denk je dat je tussen de middag een klein beetje zou kunnen eten?’

Uit de blik in zijn ogen meent ze op te maken dat hij haar begrijpt, maar hij doet geen poging iets te zeggen. Hij lijkt oplettend te kijken, maar zijn lippen zijn stijf gesloten, alsof ze alleen maar op zijn gezicht geschilderd zijn.

Deze man zal ongeveer even oud zijn als haar zoon. Ze heeft zijn lichaam gezien zoals ze ooit het lichaam van haar zoontje vroeger zag, elke vierkante centimeter. Toen hij er net was, had ze hem met een leerling-verpleegster gewassen, om haar te laten zien hoe je een man moet wassen. Ze hadden hem geschoren en ontsmet wegens de luizen. Vervolgens hadden ze met water en zeep heel voorzichtig zijn nek afgesponst, zijn borst, zijn rug, zijn kruis, zijn broze ledematen, een voor een, alsof hij een baby was, of een lijk. Hij was deerniswekkend mager. Hij had een heleboel zweren en blauwe plekken, maar dat waren oppervlakkige sporen, die spoedig zouden genezen en verdwijnen. Hij had nergens littekens. Dat was haar opgevallen. Dat kwam zelden voor, in haar vak, dat je een jongeman zag die de hele oorlog was doorgekomen, en de jaren erna, zonder één litteken.

Als ze de tijd had, denkt ze, als er hier niet zoveel waren die om haar aandacht vroegen, zou ze op het voeteneind van zijn bed gaan zitten en een poosje tegen hem praten, zodat hij kon wennen aan

haar stem, en hij de kans kreeg om iets terug te zeggen.

‘Als je iets nodig hebt, moet je het zeggen, hoor. Ik kom later weer terug.’

Ze heeft het in elk geval aangeboden, maar hij blijft volkomen roerloos. Ze kan zich nauwelijks voorstellen dat hij ergens om zou vragen.

Ze legt haar hand op zijn hand. Hij ligt er echt als een jongen bij, ineengedoken op zijn zij, zoals ze hem op het smalle bed hadden neergelegd.

Als Adriana nachtdienst heeft, zit ze aan haar bureau te breien. Er is genoeg licht om bij te breien, maar meer ook niet. Soms, als ze 's avonds op deze zaal komt, heeft ze het idee dat er een zware lucht hangt van verziekte adem, alsof het de zieken zelf zijn uit wie het donker voortkomt; alsof ze duisternis uitademen wanneer ze hoesten en zelfs als ze stilliggen, de donkere uitwaseming van opgebruikte lichamen. Soms zijn er patiënten die in de nacht doodgaan, stilletjes, alsof hun ziel met hun adem opgaat in het donker. Die vindt ze dan als het weer licht wordt. Zwak licht dringt door de half met gordijnen afgesloten ramen naar binnen, de atmosfeer op de zaal lijkt er ijler door te worden, als een mist die optrekt, en dan vindt ze een lichaam, uitgestrekt, met een gezicht zo bleek als papier.

Deze nacht werd de stilte verbroken door de nachtmerries van de jongeman. Af en toe vindt ze dat ze even bij hem moet kijken. Dan legt ze haar wol en haar breinaalden neer en gaat naar zijn bed om hem te kalmeren met troostende woordjes en een koele hand op zijn voorhoofd, die hem beter lijkt te kalmeren dan wat ze ook maar zou kunnen zeggen. De kreten die hij slaakt in zijn slaap klinken haar in de oren als gekerm uit een tijd van voor er spraak bestond. Ze lijken in niets op een taal die zij begrijpen kan.

Ze krijgt ineens een ingeving.

's Ochtends, aan het eind van haar dienst, klopt ze bij de dokter aan, verderop in de gang. De dokter is net binnen, een gezette man, keurig in de kleren en glad geschoren. Hij staat net zijn witte jas aan te trekken.

'De man in bed 43, die ene die nooit wat zegt...'

'Wat is daarmee?' De dokter heeft duizend dingen aan zijn hoofd: de zieken die hij al kent, een mislukte zelfmoordpoging, nieuwe opnames die nog gediagnosticeerd moeten worden.

'Denkt u dat hij doofstom zou kunnen zijn?'

'Dat is mogelijk. Ik zou het niet weten.' Als dat zo is, is dat niet zijn terrein. Dat is geen kwaal of ziekte die hij genezen kan.

Er staat een zuster in de deuropening. Ze is hier nieuw. Ze is tenger, donker, jong, en toch zegt ze dat ze al verpleegster is sinds het begin van de oorlog. Dat is moeilijk te geloven, ze lijkt nog maar een meisje.

'Sorry dat ik er zo tussen kom. Ik hoorde toevallig net wat jullie zeiden. Ik heb die man niet gezien, maar ik vroeg me af: als hij doofstom is, zou ik dan misschien eens bij hem mogen kijken? Wellicht zou ik kunnen helpen. Ik heb enige ervaring met doofstomme mensen, ziet u.'

Als Safta naar de zaal gaat, heeft ze papier bij zich en een potlood.

'Waar is dat voor?' wil Adriana weten.

'Voor het geval hij kan schrijven. Heeft iemand al geprobeerd of hij kan schrijven?'

'Volgens mij niet.'

'Of tekenen. Misschien vindt hij het wel leuk om te tekenen.'

Ze doet een masker voor. Ze is niet eerder op deze zaal geweest. Hij ligt aan de zuidkant van het ziekenhuis en is langwerpig. Een lange, hoge, koude, witte ruimte, waar het licht doet denken aan kalk op een winterse dag. Op deze zaal heerst een kille orde, meer orde dan ze elders in het ziekenhuis wel ziet. Er zijn geen bezoekers hier, er wordt niet rondgelopen, er zijn geen patiënten die een bed

delen; er is alleen zichzelf, in een wit gewaad en met een masker voor, lopend langs de rij bedden, kijkend naar de nummers op de metalen frames.

Zijn bed staat tegen de muur, tegenover de open ramen. Hij ligt opgerold op een zij, met zijn rug naar haar toe, zodat ze om het bed heen moet lopen om zijn gezicht te zien. Op een of andere manier verbaast het haar niet dat ze het kent. Ze had eigenlijk niet anders verwacht. Ze was hier in een opwelling heen gegaan, want ze had, zoals ze zei, ooit een doofstomme gekend, maar ze was hier ook uit een soort bijgelovigheid die ze zichzelf nauwelijks zou durven bekennen. Ze blijft een poosje staan kijken. Zijn gezicht is haar bekend, al is het nog zo lang geleden dat ze het voor het laatst heeft gezien. Geen spiertje in zijn gezicht beweegt. Het is mager, afschuwelijk mager, net de blote schedel van de jongen die ze vroeger gekend heeft. Zijn ogen zijn dicht, ofwel omdat hij slaapt, ofwel omdat hij ervoor gekozen heeft zich van de wereld af te sluiten. Hoe volkomen moet de duisternis zijn, als een dove man zijn ogen sluit. Dan bestaat de wereld alleen nog maar door tastzin en reukzin: de geur van het ziekenhuis die hem duidelijk maakt waar hij ligt; haar schaduw die over hem heen valt; haar vinger, die nu heel lichtjes de hand aanraakt die de rand van het laken vasthoudt.

Hij doet zijn ogen open, maar niets wijst erop dat hij zich haar herinnert.

Natuurlijk herkent hij haar niet met dat masker voor. Ze doet het af en steekt het in haar schortzak. Dan buigt ze zich voorover en brengt zijn hand tot vlak voor haar lippen. ‘Tinu,’ zegt ze. Ze zegt het bijna geluidloos; de lange tweede lettergreep strijkt als een windje over zijn huid.

Niets wijst erop dat hij zijn eigen naam kent.

‘Ik kan niet lang bij je blijven. Ik heb werk te doen. Maar ik kom weer terug. En ik heb dit voor je meegenomen.’ Ze legt de vellen papier en het potlood op zijn nachtkastje.

‘Misschien ben je nog niet voldoende hersteld, maar ik heb ze toch vast meegenomen.’

Telkens als ze iets zegt, zorgt ze dat hij haar gezicht goed kan zien.

‘Ik kom later vandaag nog terug, als dat lukt, of anders morgen.’

Als ze de zaal verlaat, voelt ze het witte van de ruimte nog in zich, alsof ze vanbinnen gebleekt is. Het is de schok, houdt ze zichzelf voor. Ze voelt het witte als een dam de hele kleurrijke vloed van haar herinneringen tegenhouden. Ze loopt de trappen af, de ene na de andere, zonder de mensen die er lopen te zien. Ze houdt het witte bij zich. De hoofdingang uit, de straat op.

Die avond schrijft ze een brief aan zijn moeder. Ze heeft al sinds het begin van de oorlog niets meer over zijn moeder gehoord. Ze weet niet waar ze haar nu zou moeten zoeken; ze weet alleen dat ze niet meer in het huis kan wonen. Daarom adresseert ze de brief aan de priester, in de veronderstelling dat als Paraschiva nog leeft, ze ergens in het dorp moet zijn. Het is een korte, eenvoudige brief, een praktische, bijna administratieve boodschap van een verpleegster voor een priester. De priester zal Paraschiva vast wel kunnen vinden en haar voorlezen wat er in de brief staat.

De dokter drukt het koude schijfje van de stethoscoop op de borst van de jongeman om naar zijn longen te luisteren. Hij is extreem mager. Zijn borst ligt voor hem als de borst van een geplukt vogeltje; elk botje is te zien. Toch schuilt er een pezige kracht in. Soms is dat zo: degenen die sowieso al mager zijn, met de bouw van een vogel, hebben meer kans om te herstellen dan forser gebouwde mannen. Hun tenerder lijf lijkt minder behoefte te hebben aan voedsel. Daardoor zijn ze minder beschadigd door de ondervoeding en hebben ze meer weerstand. Ja, deze man is taaier dan hij eruitziet. Als hij is uitgerust, en een tijdje goed gegeten heeft, heeft

hij kans er weer bovenop te komen, zelfs als ze geen medicijnen kunnen krijgen. De dokter is tevreden; hij recht zijn rug en steekt de stethoscoop weer bij zich.

Adriana helpt de patiënt rechtop te gaan zitten. Ze laat hem voorover tegen zich aan leunen terwijl ze de kussens achter hem opschudt, onder in zijn rug en achter zijn hoofd. Haar arm ligt om zijn borstkas, zijn hoofd valt op haar schouder, en ze ruikt de zure geur in zijn nek, zijn holheid daar. Hij is nog heel zwak, er is nog een lange weg te gaan.

Als hij rechtop zit, pakt ze het eten. Ze zet de kom op de deken, slaat haar arm om hem heen en voert hem.

Hij heeft nog altijd geen poging gedaan iets te zeggen. Het meisje Safta heeft waarschijnlijk gelijk: hij is doofstom. Misschien is hij wel stokdoof, want hij kijkt niet haar kant op als ze tegen hem praat en hij kijkt ook niet op als een van de andere patiënten in de zaal het uitschreeuwt. Als hij doof is, hoeft dat haar er nog niet van te weerhouden tegen hem te praten. Ze praat de hele tijd dat ze bij hem is tegen hem aan, alsof hij een baby is waartegen gepraat moet worden, wil hij wennen aan de menselijke stem en wil hij de patronen en de geluiden van de spraak leren kennen. Het maakt niet uit wat ze zegt, net zomin als het iets zou uitmaken wat ze tegen een baby zei die ze aan het voeden was. De boodschap zit 'm in de toon van haar stem – of als het echt waar is wat ze denkt en hij haar stem niet kan horen, in haar bewegingen, haar manier van doen, in de vormen die haar lippen aannemen en de warme adem die eruit komt, dicht bij zijn wang.

‘Je zou een naam moeten hebben. We hebben nog steeds geen naam voor je. Mag ik je bij de naam van mijn zoon noemen, zou dat goed zijn? Hij zou het vast niet erg vinden. Hij zou het vast niet erg vinden zijn naam met jou te delen. Helemaal niet. Ja, ik ga je Ioan noemen, net als mijn zoon. Dat is een eenvoudige, echte naam. Er zijn zoveel Ioans. Misschien heette je eerder zelfs ook wel Ioan. Waar je ook maar woonde. Bij wie je ook maar hoorde. Zou

dat niet apart zijn, als je al eerder Ioan heette en dat wij je dan ook weer zo noemden?’

Ze praat onzin, dat weet ze. Maar ze praat heel zacht. Zelfs in het bed naast hem zal er niet meer van te horen zijn dan wat geprevel. De patiënt in dat bed is er trouwens momenteel niet. Hij heeft zijn middageten op zijn nachtkastje gezet en is weggesloft om in het trappenhuis een sigaretje te draaien. Ze heeft hem daar zo vaak gezien, weggedoken in het trapgat in zijn pyjama. Hij is zo ziek; zijn longen zijn zo slecht dat roken voor hem weinig meer lijkt te behelzen dan een idee. Hij rolt zijn sigaretje, steekt het aan, en dan begint hij te hoesten en kan hij niets meer doen dan zijn sigaret tussen zijn bevende vingers zien opbranden. Als hij dooft, drukt hij het verschroeide uiteinde eraf en stopt hij de peuk in de zak van zijn pyjama, voor de volgende keer. Ze kan wel zien dat het evengoed toch een soort troost voor hem is.

‘Ik zal je nog weleens over mijn zoon vertellen, over Ioan. Ik heb niemand met wie ik over hem praten kan, niet meer. Mijn man zei dat ik moest ophouden over hem te praten, dat het geen zin had – nou, ik kan ook niet zeggen dat níét over hem praten nou zoveel zin heeft. Wat vind jij, Ioan? Hoe dan ook, mijn man is nu weg. Hij zei dat ik moest ophouden met op de jongen te wachten. Hij wilde dat ik zijn spullen wegdeed. Maar hoe zou ik dat nou ooit kunnen? Hoe zou dat nou goed kunnen zijn, als ik het niet weet? Zoals de wereld tegenwoordig is, met mensen die almaar komen en gaan, en weer terugkomen zonder dat je weet waar ze geweest zijn. Zelfs nu nog hoor je over mensen die zijn teruggekomen uit de oorlog die jaren weg zijn geweest; dan hebben ze al die tijd in Rusland gezeten en heeft geen mens ooit iets over hen vernomen, maar daar zijn ze dan weer, opeens. Nee, ik bewaar alles voor hem. Dat is toch goed, of niet? Is dat niet wat je van je moeder zou verwachten? Dat zou je toch denken, of niet? Of misschien zou jij het wel niet denken. Misschien denk jij helemaal wel niet. Als je met stomheid geslagen bent, en nergens woorden voor hebt, hoe zou

je dan moeten denken? Hoe moet je je dingen herinneren? Misschien herinner jij je wel niets. Zou dat kunnen? Dan ben je alleen hier, nu, en ik zit hier tegen je te praten, maar jij kunt me niet horen of verstaan wat ik zeg, en dat is het dan.'

Het afgrijselijke van die gedachte gaat haar door merg en been: dat ervaring beperkt zou kunnen blijven tot dit ene moment, deze ziekenhuiszaal met zijn holle gezichten en zijn geur van ontsmettingsmiddelen en ziekte, deze gure, maartse dag en de uitgeputte lucht achter de ramen, de lijdende stad die niet meer dan een verlengstuk van het ziekenhuis lijkt.

Ze houdt op met praten en kijkt hem in de ogen, die met een alerte blik recht in de hare staren. Nee, ze heeft het mis. Natuurlijk heeft hij herinneringen. Alleen nemen die niet de vorm aan van woorden.

'Vreselijk van me dat ik dat dacht, hè? Natuurlijk is het niet zo. Dat jij niet kunt praten wil nog niet zeggen dat dat zo is. Ik weet niet wat je wel niet van me moet denken, Ioan. Het spijt me, Ioan, ik ben een dikke ouwe domoor. Let maar niet op mij.'

Zo komt hij bekend te staan in het ziekenhuis, als Ioan. Dat is een naam. Beter wel een naam dan geen naam. Safta kan het wel begrijpen dat de moeder ervoor kiest zijn zwijgen tot het hare te maken en hem aan te nemen als een zwijgende zoon. Per slot van rekening is hij nog net een jongen. Hij is net een jongen, ondanks zijn stoppelbaard, ondanks de lijnen, de schijn van ouderdom, veroorzaakt door zijn lijden.

Safta heeft aan niemand verteld dat ze weet wie hij is. Hij zou er weinig aan hebben, en zij helemaal niks. Er is hier niemand die weet waar ze vandaan komt. Ze heeft alleen de onmiddellijke waarheid verteld: dat ze uit Boekarest naar hier is gekomen en dat ze daarvoor met het leger in de Oekraïne en de Krim heeft gezeten. Dat heeft iets anoniems: de stad en de oorlog. Als iemand vermoedt wie ze is of wat ze vroeger was – en haar achtergrond moet

zonder meer spreken uit haar stem en manier van doen, ook al zijn er tien jaar voorbijgegaan –, als iemand een vermoeden heeft, dan is ze dankbaar dat diegene daar niks over gezegd heeft. Misschien zijn er ook wel dingen over henzelf waarvan ze liever hebben dat ze niet bekend worden. Wie ze waren. Wat ze denken. Wat voor herinneringen ze met zich meedragen.

Ze heeft papier voor hem meegenomen, die eerste keer dat ze bij hem ging kijken, en een potlood, maar hij heeft ze nog niet aangeraakt. Heeft ook hij de lessen van deze jaren geleerd? Kiest hij er ook voor om dingen geheim te houden?

Als ze maar even de tijd heeft, komt ze uit het deel van het ziekenhuis waar ze zelf werkt naar hem toe om bij hem te zitten. Ze pakt het potlood en papier van zijn nachtkastje. Op de nachtkastjes van andere patiënten liggen eten en boeken en foto's. In het zijne zit niks, behalve zijn afgedragen soldatenkistjes.

‘Ze noemen je nu Ioan. Kijk, ik zal het voor je opschrijven.’ Ze schrijft de naam op en wijst naar hem. Schrijft haar eigen naam op en wijst naar zichzelf. Ooit kon hij dat lezen. Er waren maar een paar woorden die hij lezen kon: zijn eigen naam, die van haar, de naam van het landgoed en het dorp. Poiana. Hij had geleerd Poiana te schrijven, en mooi ook, met dezelfde zorg die hij besteedde aan alle letters die hij schreef, zodat ze aan het werk van een kalligraaf deden denken, en dan spreidde hij zijn armen alsof die letters de hele aardbol omvatten, en meende Safta te begrijpen wat die naam voor hem betekende, want voor hem was het dorp toen de hele wereld.

Ze schrijft zijn nieuwe naam nog een keer op, en reikt hem het papier aan. Ze legt het op het bord waar zijn medische gegevens op staan. Hij kijkt, meer niet. Hij kijkt naar wat ze heeft opgeschreven, en dan tilt hij het papier op en kijkt naar de aantekeningen eronder, de gegevens over medicijngebruik, en zijn dagelijkse temperatuur. Hij geeft het papier weer terug. Het is alsof het allemaal eenzelfde waarde heeft: het vel papier, zijn gegevens, zichzelf, het potlood dat ze hem heeft voorgehouden, maar dat onaangeroerd op de deken ligt.

Ze pakt het potlood weer op en begint zelf te tekenen. Haar hand is onbeholpen, haar lijnen zijn onzeker, overdreven. Ze is nooit zo goed in tekenen geweest als hij.

Het is een onbeholpen schets, maar hij weet vanaf de eerste paar lijnen wat ze tekent. Het huis. De uitgestrektheid ervan, de lange galerij met de fontein ervoor, de oprijlaan met zijn acacia's. Sommige details heeft ze fout. Ze tekent te weinig ramen in de voorgevel, te veel zuilen langs de galerij. Zijn geheugen zit vol details. Zulke fouten zou hij nooit gemaakt hebben. De honden staan er ook niet op, de lange lichte honden die zich altijd op de veranda uitstrekten, tussen de schaduwen van de zuilen. Hij zou graag hebben gezien dat ze de honden er ook in had getekend. Op sommige dagen scheen de zon schuin in de galerij en lagen de honden in het licht op de stenen vloer tot ze het te warm kregen en ze een strook met schaduw opzochten. Haar tekening is als het huis dat hij gekend heeft, zoals zij is als het meisje dat hij gekend heeft: herkenbaar, maar veranderd. Haar naam echter, zoals ze hem geschreven heeft, telkens maar weer de afgelopen dagen, is niet veranderd. Hij had hem zelf ook opgeschreven toen hij haar zocht. Hij was de brede laan naar het huis op gelopen, maar had daar niemand gevonden behalve de honden, en de honden en het huis waren veranderd; de honden hadden hun tanden laten zien en waren op hem afgekomen om hem weg te jagen. Hij was naar de priester bij de kerk gegaan en opnieuw had hij haar naam opgeschreven. Iași, had de priester toen geschreven, de naam van deze stad. Toen had hij het symbool voor een ziekenhuis getekend. Hij was met een kar naar het station meegereden en naar Iași gegaan en hij heeft haar gevonden. Nu vraagt ze hem of hij wil tekenen. Hij heeft een hele tijd niet getekend.

Poiana

Het huis op Poiana was bij de eerste aanblik al indrukwekkend. Het was wit, met een lange, neoklassieke voorgevel, een galerij met een fronton boven de ingang en rijen ramen met groene luiken. Het leek groter dan het was, omdat het maar één vertrek diep was. Als iemand de oprijlaan op liep en naar binnen keek, zou hij door de glinstering van het glas heen de tuin aan de andere kant kunnen zien.

Het was een huis waar licht doorheen scheen, het licht van opeenvolgende ramen dat op mooie parketvloeren viel in kamers die in een lange rij achter elkaar lagen, zodat je van de ene in de andere kwam, door deuren die altijd openstonden – behalve wanneer er hartje winter ijverig en met de nodige ergernis geprobeerd werd ze dicht te houden –, want het was nu eenmaal een huis waar mensen vrijelijk doorheen gingen, net als het licht: familie, bedienden, bezoek, dorpelingen die een boodschap kwamen bezorgen of een verzoek hadden of om raad kwamen vragen, de kinderen van het huis en de kinderen van de bedienden, die net als de honden overal mochten ronddwalen.

Soms waren er wilde momenten, als de kinderen door de kamers renden en over de gelakte vloeren gleden. Soms ook verstopten ze zich in kasten en achter lange gordijnen, waar slechts een trilling in het damast of een tevoorschijn piepende teen hun aan-

wezigheid verried. Ze sprongen achter canapés vandaan en als niemand keek klommen ze op de meubels, niet zozeer op de biedermeier meubeltjes in de salon als wel op de zware houten kisten en tafels in de hal, die voor hen galjoenen waren die geënterd en bevochten moesten worden, het ene na het andere, als de houten vloer de zee was en de berenhuiden en de tapijten her en der een exotische archipel. Het maakte het spel des te opwindender dat het gespeeld werd onder het geschilderde oog van voorouders met bontmutsen en bontjassen, met edelstenen bezette dolken en de lange, duistere gezichten van treurende piraten. Aan hun spel kwam op een keer een eind toen de broertjes van Safta ruzie kregen en twee gekruiste zwaarden van de muur boven de haard gristen en elkaar daarmee te lijf gingen. De andere kinderen zagen het vol afgrijzen gebeuren. Augustin dook onder de eikenhouten tafel en Safta riep om hulp, maar tegen de tijd dat Stanislaw en Fraülein Lore aan kwamen snellen had Gheorghe al een jaap van tien centimeter in zijn been en was de ruzie vanzelf afgelopen. Ze keken allemaal naar de gapende wond, die zo afgetekend en zo diep was dat de tijd één intens geschokt moment leek stil te staan voor het bloed opwelde.

Augustin en Safta waren allebei in hetzelfde jaar op Poiana geboren, een halfjaar na elkaar. Safta – een naam als een zuchtje wind; haar volledige naam Elisabeta werd zelden gebruikt – was op een stille dag in het laatst van de winter geboren, in het grote bed in de kamer boven waar ten minste drie voorgaande generaties van haar familie ter wereld waren gekomen. De kamer lag helemaal aan het eind van het huis. Het was een hoge kamer met lambriseringen en ramen aan drie kanten die uitkeken op kale bomen en een witte verte, die zich als porselein uitstreckte onder de sneeuw. Het bed had hoge houten stijlen en er lag geborduurde turquoise zijde op uit China. De huishoudster had de moeder van Safta de kamer laten zien toen ze voor het eerst, als bruid, naar het huis kwam, en ze